

Egy „asszisztens” emlékei

A világhírű Felsenstein professzor, a berlini Komische Oper intendantja telefonnal tisztelte meg kulturális intézetünket – segítség kellene, mondta. Siettem a megbeszélésre, kíváncsian, kissé szorongva, örömmel. „Önt küldték?” Úgy tűnt, mintha rám csodálkozna, talán fiatalnak vélt a feladathoz. Alighogy leültetett, ismét nyílt az intendánsi szoba ajtaja, Kodály Sarolta lépett be. Sárrika már egy ideje Berlinben élt, énekelni tanult. Felsenstein professzor, „önök a Hány-próbákön nélkülözhetetlenek lesznek”, előbb Kodálynéra nézett hosszabban, aztán rám. Sárrika bólintott, nekem nagyobb szükségem volt Felsenstein professzor tekintetére, biztató derűjére, mint Kodálynénak.

„Ön segít majd eligazodnom a magyar történelemben.” Így indult „asszisztensi” pályafutásom, a művészeti világ páratlan híressége árnyékában, az énekes színházban. „Mondanom sem kell”, nevetgéltem szerte múltkor emlékezésemet valaki előtt, „Felsenstein többet tudott a magyar történelemből, mint én.” Bólintott, akinek mondtam – „hát igen”, felelte mosolyogva, „én akkor már évek óta ott táncoltam.” Berlin is, a vidéki művészeti élet központjai, Lipcse, Drezda, el voltak látva magyar művészekkel, zene-, balettművészekkel, egy-egy énekművésszel. Felsenstein professzor kivételes tehetségükön túl azért is kedvelhette a magyarokat, mivel osztrák volt, 1947-ben került Berlinnek e kivételes intézményéhez. Volt, akit később ő segített tovább nyugatabbra levő operákhoz, mondjuk Stuttgartba. Nem azért, mivel Kelet-Berlin zenei, színházi élete nem lett volna kiváló – s itt még azt sem mondanám, hogy mindent az Amerikából hazatért Brecht alapozott meg. Kezdeményei alapvetően fontosak voltak, saját színháza létfontosságú – tekintélyével a mind diktatorikusabbá váló kultúráirányítás előtt is sok mindent ki tudott védeni. Rendezéseit 1956 nyarán bekövetkezett távozása, halála után még sokáig éltették.

Komische Oper

Felsenstein professzornak valóban nem volt szüksége magyar történelmi „tanácsadóra”. Kodály Saroltával az esetleges apró változtatásokat olyan tapintattal tudta megbeszélni, hogy néha percekben belül folytathatták a próbát. Én azonban délelőttől délelőttre elfoglaltam helyem ott a félhomályban – a munka, ami zajlott, csodálatos élmény volt. A dirigens Oberfrank Géza jelenléte, Fábíán Márta cimbalomművész muzsikálása mindezt, Felsenstein professzor látható öröme, csak erősítette. Góg most azt mondanom, engem, a szótlannul figyelő kis magyart is kedvelte, hogy egy idő után még az is előfordult, a próbákön túl rámtelefónált, nincsen-e kedvem kicsit átjönni beszélgetni. Háza, otthona kissé messze esett a várostól, tudtam meg, színházi lakosztályában maradt éjszakára. Felsenstein professzor arra a magyar történetre is kíváncsi volt, amit mi éltünk meg, s ebben talán hozzá tudtam járulni tájékozottsága kiegészítéséhez.

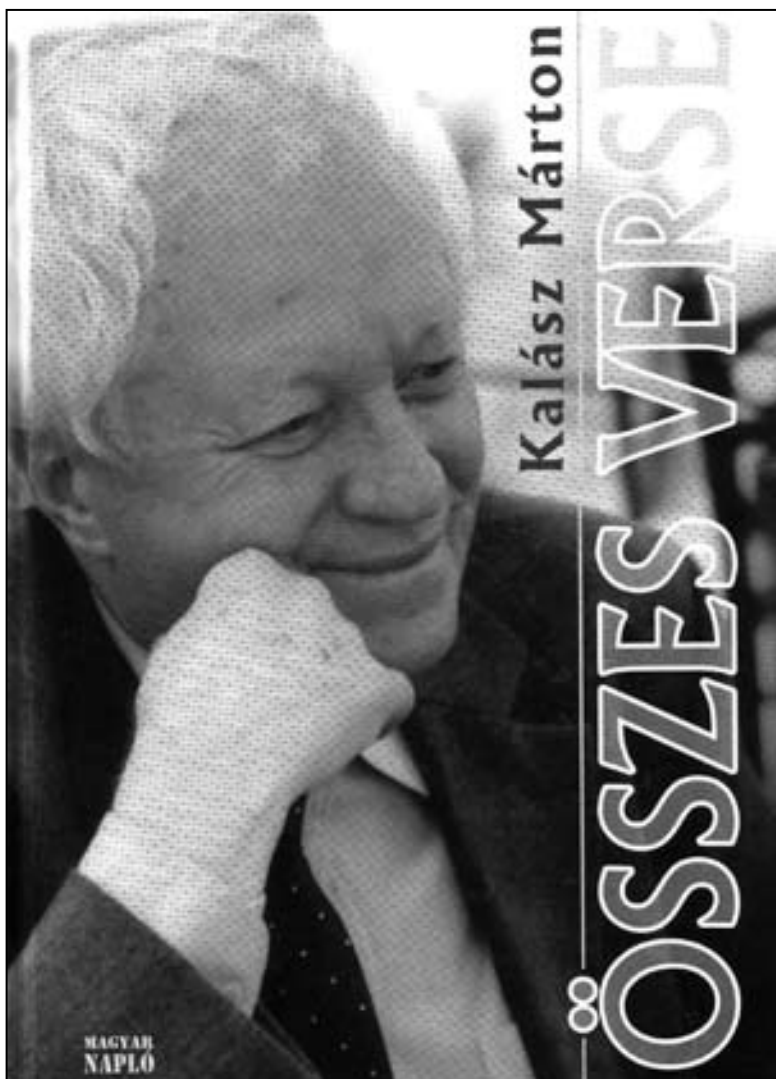
A Hány János bemutatója ritkán látott diadal volt, Hány színpadi karrierjét a mindenfelől odautazó operarajongók is éltették. Fábíán Márta még arra is vállalkozott közben, hogy intézetünkben hangversenyt adott, boldogan, hálával cipeltük az utcán hangszerét. „Asszisztensi” rangomnál fogva gyakran beültem az

előadásra – feledhetetlen azonban az volt, ahogyan a rendező Felsenstein a premier végén újabb s újabb tapsfogadásra vezényelte ki népét, a főszereplőket s a szerény díszletmunkásokat azonos tisztelettel kézen ragadva. De hát Kelet-Berlin színházi légköre még ebben is meglepetésközvetítő. Én „aszisztensi” helyzetemmel visszaélve, nem tudom hányszor néztem meg a Hány-előadást. Kelet-Berlin színházi világáról szólva jó néhányan úgy vélték, a kultúrpolitika azért is engedékeny, mivel a legjobb szakemberek, ha kell, csupán útlevelüket mutatják föl. Lehetett igaz, Felsensteinről már elmondtam, osztrák volt, a másik rangos személyiség svájci, Benno Besson, a hetvenes években már a Volksbühne intendánsa, Bertolt Brecht hívására jött. A Volksbühne fődramaturgja, úgy tudjuk, belga, a díszlettervezők olaszok. A vezető rendező, Brigitte Sombeyran, német, balettművész férje után már ő is inkább franciának számít. Ő vitte színre a hetvenes években Örkény István *Örnagyát*, a *Macskajáték* rendezésére Iglódi Istvánt hívták meg.

Bessonnak sikerült a Brecht-színészek javát átvinnie a Volksbühnéhez, mások a Német Színház (Deutsches Theater) hívását követték, amely szervezetében amolyan Nemzeti Színház volt, elsősorban német klasszikusokat játszott. Velük fordulhatott elő, hogy kitűnő *Faust*jukat Walter Ulbricht – miután a harmadik előadást végigülte, személyesen tiltotta be, azzal, hogy benne őt gúnyolták ki. Örkényt, nem hiszem, hogy látta, s annak iróniáját mire vélte volna.

A Volksbühne munkatársai végignézték intézetünkben az Örkény-filmet, az egész, de különösen Latinovits megbűvölte őket. Itt valóban tudtunk segíteni, a viszonyból még valamelyest baráti kapcsolat is lett. Vihettem esténként az igazgatói páholyba vendégeket – akkor éppen a Nyugat-Berlinben ösztöndíjaskodó Mészöly Miklóst. Besson aztán tervezte is Mészöly *Bunckerének* bemutatását – miért maradt el, nem tudom.

A nagyobb izgalom aztán a *Macskajáték* próbáit kísérte a színházban. Iglódi István már a kezdés előtt ott ült nálunk. Én a próbákra nemigen jutottam be, de Helmuth Strassburgertől, a velünk egy lépcsőházban élő, kitűnő színésztől a liftben szinte naponta értesül-

tem. Előtte már volt egy titok – amire aztán fény derült, Iglódi megkérdezte, volna-e kedvem éjfélkor kijönni vele az Ostbahnhofra, Kelet-Berlin főpályaudvarára, a művésznő fogadására. A művésznő Sulyok Mária volt. Ő játszotta az egyik főszerepet Örkény darabjában. Kitűnő szereposztás volt, azt hiszem, a premieren mindenki Sulyok Mária játékát figyelte. Mi, mintha valaki a színháztól is csatlakozott volna, mindazonáltal most hatalmas virágcsokrokkal ballagtunk a pályaudvar lépcsőin fölfelé. Berlin nyárvégei az esztendő legszebb napjai voltak, s a Budapest-expressz, vagy inkább úgy hívták, Berlin-expressz, hamarosan megérkezett. S az elbűvölő *jelenés* mosolyogva a vonatlépcsőn. Versenyt kapkodtuk a poggyászat, s elindultunk a nyomában. Megfordult, nem azt kérdezte, messze van-e a szálloda. „Messze van innen ez a színház?”, szölt tökéletes németiséggel. „Akkor talán előbb menjünk oda.” A színházat csak kívülről nézhettem, nem volt valami különös épület. S elvittük a szállodába, ahol aztán lakott. ■